

ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВА ПАРАДИГМА ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Павло Петрович БОГУЦЬКИЙ,

докт. юрид. наук, доцент, заслужений юрист України, завідувач наукової лабораторії регіональної безпеки та військового права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

Національна безпека знаходить відображення у свідомості як стан захищеності національних інтересів від потенційних і реальних загроз, серед яких воєнні загрози є найбільш небезпечними. Воєнні загрози утворюють небезпеку для суверенітету, територіальної цілісності держави, однак реалізація таких загроз становить небезпеку для життєдіяльності людини, що унеможливорює нейтральний дискурс, у якому інші наслідки воєнної діяльності могли б розглядатися в одному вимірі з небезпекою для життя людини, а в глобальному значенні – для людства. Відтак, забезпечення національної безпеки у воєнній сфері, тобто – воєнної безпеки постає першочерговим завданням у реалізації зовнішніх функцій держави та, водночас, вимагає активної, консолідованої участі усього суспільства.

Запропоноване юридичною наукою правило «симфонії безпеки» [1, с.340] у взаємодії громадянського суспільства та держави щодо забезпечення національної безпеки повною мірою стосується взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони, де громадянське суспільство представлене певними визначеними чинним законодавством інституційними утвореннями, а сектор безпеки і оборони, як системне утворення у державному механізмі, – відповідними інститутами держави.

Проте варто звернути увагу на особливості законодавчої конструкції сектору безпеки і оборони, складовими якого закон, серед інших складових, розглядає громадян та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. У цьому вбачається певна проблема юридичної визначеності – відповідно до положень ст.10 Закону України «Про національну безпеку» громадський нагляд за сектором безпеки і оборони здійснюють громадяни через зареєстровані у встановленому законом порядку громадські об'єднання [2]. Зрозуміло, що основою такого громадського нагляду (видається, що більш термінологічно вірно – контролю) є добровільність участі у цьому соціально значущому процесі громадян, громадських об'єднань. Проте складно стверджувати, що громадяни та громадські об'єднання, як складові сектору безпеки і оборони, й громадяни та громадські об'єднання у змісті громадського нагляду (контролю) можуть поєднувати відповідні функціональні ознаки, які за визначенням є різними. Розмежування повноважень громадянського суспільства (інститутів громадянського суспільства) у реалізації напрямів взаємодії із сектором безпеки і оборони є важливим, що особливо актуалізується у контексті забезпечення воєнної безпеки.

Відповідно до положень статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього Українського народу, а оборона України покладається на Збройні Сили України [3].

Військово-правова парадигма взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони полягає у формуванні на основі конституційних положень певної системи правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства та окремих громадян у діяльності сил оборони, у здійсненні контролю за реалізацією силами оборони, оборонно-промисловим комплексом держави повноважень щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України.

Нормативно-правовою основою військово-правової парадигми взаємодії громадянського суспільства та сил оборони, оборонно-промислового комплексу у складі сектору безпеки і оборони, окрім Закону України «Про національну безпеку України», є Закон «Про оборону України», яким, зокрема, визначено основні завдання щодо підготовки держави до оборони. Серед комплексу передбачених законом завдань – забезпечення відкритого та демократичного цивільного контролю у сфері оборони в порядку, визначеному законодавством, та дотримання вимог щодо збереження державної таємниці [4].

Військово-правовий режим у регулюванні відносин щодо взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони вимагає формування такої моделі взаємодії, за якої спеціалізація на основі положень законодавства у здійсненні демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони поєднується з виконанням вимог законодавства про державну таємницю, що є вкрай складним завданням, проте виключно необхідним у його вирішенні для забезпечення воєнної безпеки. У цьому виявляється одна із ознак засадничого правила «симфонії безпеки», що стосується, насамперед, діяльності сил оборони у взаємодії з громадянським суспільством, його інститутами, окремими громадянами. Тут важливо виявляти не лише спільне розуміння існуючих проблем, потенційних і реальних воєнних загроз, але й постійно демонструвати злагодженість у подоланні таких загроз і викликів. Щодо реалізації цього важливого правила в аспекті безпекового підходу необхідно виходити з вимоги про уникнення ризиків та загроз, які продукуються через розкриття інформації з обмеженим доступом про організацію та діяльність не лише сил оборони, але й сил безпеки, які діють в інтересах оборони.

Військово-правова парадигма має особливі умови та вимоги для доступу засобів масової інформації до тих чи інших питань діяльності сил оборони, їх поширення. Відкритість і доступність відповідної інформації має узгоджуватися із визначеними законодавством заходами стосовно обмеження доступу до інформації, що містить державну таємницю, та відповідно до її поширення.

Потрібно виходити з того, що у складному процесі взаємодії громадянського суспільства із силами оборони та оборонно-промисловим комплексом у складі сектору безпеки і оборони, виявляються найбільш вразливими питання інформаційної протидії. Формування вигідного інформаційного приводу щодо підготовки до збройної агресії часто отримує переваги над безпосередніми заходами агресії, а приховування та реалізація гібридних методів ведення сучасної війни є невід'ємною складовою потенційних і реальних воєнних загроз.

Саме тому на передній план виходять засоби та способи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони із інститутами громадянського суспільства та із суспільством в цілому, що за сприятливих умов таких комунікацій дозволяє реалізувати мету підготовки держави й суспільства до оборони. У стратегічних комунікаціях сектору безпеки і оборони з громадянським суспільством з питань підготовки до оборони вирішальне значення має своєчасність, достовірність та компетентність інформації, що належить до повноважень і відповідальності Міністерства оборони. Важливим у цьому контексті є формування довіри до предмета таких стратегічних комунікацій і отримання зворотного зв'язку – активної та зацікавленої позиції громадянського суспільства, окремих громадян.

Процедура вирішення вказаних питань отримала новий інституційний зміст та відповідне прочитання з прийняттям, набуттям чинності Закону України «Про основи національного спротиву» [5]. Визначення і вирішення цим законодавчим актом організаційно-правових питань територіальної оборони, участі в обороні добровольчих формувань територіальних громад, організації та діяльності руху опору вимагають відповідного ставлення громадянського суспільства, за якого від активної позиції контролю громадяни переходять до рівня особистої участі та у такий спосіб набувають статусу учасників або ж складових сектору безпеки і оборони. Продемонстрований та закріплений у Законі України «Про основи національного спротиву» підхід безпосередньої участі організованих відповідними інститутами сектору безпеки і оборони представників громадянського суспільства, окремих громадян та їх об'єднань є найбільш ефективним у реалізації правила «симфонія безпеки».

Однак подібна взаємодія відповідно до військово-правової парадигми вимагає застосування засобів, що містить у своєму арсеналі військове право, з перевагою ціннісно-нормативних характеристик режиму військової служби, соціального та правового захисту військовослужбовців, членів їхніх сімей, учасників руху опору. Значення військово-правових засобів посилюється у контексті обмеження доступу до інформації про організацію та діяльність руху опору, підготовки та проведення спеціальних операцій та загальних і більш конкретних операційних спроможностей Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

За таких обставин зовсім не другорядними виявляються організаційні чинники взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони, насамперед, – формування на основі цінностей військового права відповідної стратегічної культури, а також посилення інституційних можливостей сектору безпеки і оборони за рахунок спеціалізації військових правоохоронних органів і здійснення військового правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України: монографія. Київ – Одеса : Фенікс, 2020. 376 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр>

4. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.

5. Про основи національного супротиву: Закон України від 16 липня 2021 р. №1702-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>